

HOZIRGI ZAMON FRANSUZ TILIDA “POUVOIR” MODAL FE’LINING LEKSIK–SEMANTIK XUSUSIYATLARI

Sultanova Sabohat Farxod qizi

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti

Annotatsiya

Ushbu maqolada fransuz tilidagi pouvoir modal fe’lining leksik-semantik xususiyatlari tahlil qilinadi. Pouvoir fe’li zamonaviy fransuz tili tizimida imkoniyat, ruxsat, ehtimollik, qobiliyat, shuningdek, sub’ektiv baho kabi ma’nolarni ifodalovchi ko‘p funktsiyali birlik sifatida qaraladi. Tadqiqotda bu fe’ning asosiy semantik turlari, ularning kontekstual qo‘llanilishi va o‘zbek tilidagi ekvivalentlari qiyosiy jihatdan tahlil qilinadi. Maqolada modal fe’llarning nutqdagi kommunikativ funktsiyasi, ularning grammatik va semantik integratsiyasi ham o‘rganilgan.

Kalit so‘zlar: modal fe’l, pouvoir, leksik-semantik xususiyat, imkoniyat, ehtimollik, ruxsat, qobiliyat, modallik.

Аннотация

В статье рассматриваются лексико-семантические особенности модального глагола pouvoir во французском языке. Глагол pouvoir анализируется как многозначная единица, выражающая возможность, разрешение, вероятность, способность и субъективную оценку в зависимости от контекста. В исследовании уделяется внимание его семантической структуре, контекстуальному употреблению и эквивалентам в узбекском языке. Особое внимание уделено типологическому сопоставлению способов выражения модальности во французском и узбекском языках.

Ключевые слова: модальный глагол, pouvoir, лексико-семантические особенности, возможность, вероятность, разрешение, способность, модальность.

Abstract

This article examines the lexical and semantic characteristics of the French modal verb pouvoir. The verb pouvoir is analyzed as a multifunctional linguistic unit expressing possibility, permission, probability, ability, and subjective evaluation depending on the context. The research focuses on its semantic structure, contextual usage, and Uzbek equivalents. Special attention is paid to typological comparisons between the French and Uzbek systems of expressing modality.

Keywords: modal verb, pouvoir, lexical-semantic features, possibility, probability, permission, ability, modality.

Til tizimida modallik kategoriyasi sub'ektning voqelikka, harakat yoki holatga bo'lgan munosabatini ifodalashda muhim rol o'ynaydi. Modal fe'llar bu kategoriyaning asosiy ifodachilari bo'lib, ular yordamida so'zlovchining voqea haqidagi ishonchi, ehtimoli yoki ruxsati bildiriladi. Fransuz tilidagi pouvoir fe'li eng faol modal birliklardan biri bo'lib, u faqat grammatik jihatdan emas, balki semantik va pragmatik jihatdan ham keng qo'llaniladi. U tarixan lotincha potere fe'lidan kelib chiqqan bo'lib, dastlab "kuchga ega bo'lmoq" ma'nosida ishlatilgan. Vaqt o'tishi bilan bu fe'l imkoniyat, ruxsat, ehtimollik, qobiliyat va majburiyatga yaqin ma'nolarni ifodalaydigan ko'p qirrali birlikka aylangan.

Tadqiqotning maqsadi — pouvoir fe'lining zamonaviy fransuz tilidagi leksik-semantik tizimini tahlil qilish va uni o'zbek tilidagi modal ifodalar bilan qiyoslashdan iborat.

Modal fe'llar grammatik jihatdan boshqa fe'llar bilan birikib, harakatning bajarilish imkoniyati, zarurati yoki ehtimolini ifodalaydi. Fransuz tilida asosiy modal fe'llar pouvoir, devoir, vouloir, savoir hisoblanadi. Ular gapdagi fe'lining zamon, mayl va shaxs shakliga ta'sir etadi, ammo o'zlari ham semantik mustaqillikka ega bo'ladi.

Pouvoir fe'li kontekstga qarab turli ma'nolarni ifodalashi mumkin:

- 1.Imkoniyat ma'nosi: Je peux venir demain. – Men ertaga kela olaman.
- 2.Ruxsat ma'nosi: Tu peux sortir maintenant. – Endi chiqishing mumkin.
- 3.Ehtimollik ma'nosi: Il peut pleuvoir ce soir. –Bugun kechqurun yomg'ir yog'ishi mumkin.
- 4.Qobiliyat ma'nosi: Elle peut parler trois langues. – U uchta tilda gaplasha oladi.
- 5.Sub'ektiv baho ma'nosi: Il peut être gentil, mais parfois il est dur. – U mehribon bo'lishi mumkin, lekin ba'zan qattiqqo'l.

Pouvoir yordamchi fe'l sifatida ham ishlatiladi. U ko'pincha infinitiv bilan birikadi va avoir yordamchi fe'li bilan zamon shakllarini hosil qiladi (j'ai pu, il avait pu va hokazo). Bu holatda uning modal xususiyati saqlanib qoladi.

Pouvoir turli ijtimoiy vaziyatlarda so'zlovchi va tinglovchi o'rtasidagi munosabatni bildiradi. Masalan, muloyim so'rov shaklida: Est-ce que je peux entrer ? — Kirishim mumkinmi? Bu qo'llanish nafaqat ruxsat so'rash, balki nutq etiketi bilan bog'liq kommunikativ strategiyani ham ifodalaydi.

Fransuz tilidagi pouvoir fe'li o'zbek tilidagi "-a ol-", "mumkin", "ruxsat berilmoq" kabi birliklarga yaqin ma'no beradi. Masalan: Je peux t'aider – Men senga yordam bera olaman; Tu peux partir – Sen ketishing mumkin. Ammo o'zbek tilida modallik ko'proq affiksali yo'l bilan ifodalanadi, fransuz tilida esa leksik-grammatik yo'l bilan. Bu esa

modallikning tipologik farqini ko'rsatadi. Shuningdek, fransuz tilida pouvoir ehtimollikni bildiruvchi sub'ektiv modal ma'no bera oladi, bu esa o'zbek tilida ko'pincha "ehtimol", "balki" kabi so'zlar orqali ifodalanadi.

Xulosa

Yuqoridagi tahlillar pouvoir fe'lining fransuz tilidagi ko'p qatlamli semantik tuzilishga ega ekanini ko'rsatadi. U nafaqat imkoniyat va ruxsatni, balki ehtimollik, qobiliyat va baholovchi munosabatni ham bildiradi. Modal fe'llar tizimida pouvoir o'zining universal qo'llanish doirasi bilan ajralib turadi. O'zbek tili bilan qiyosiy tahlil modallikning ifodalanishida ikki tilning tipologik o'xshash va farqli jihatlarini ko'rsatadi. Bu esa kelgusida tarjima nazariyasi, til o'qitish metodikasi va semantik modallik bo'yicha tadqiqotlar uchun ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Grevisse M. Le Bon Usage. De Boeck-Duculot, Bruxelles, 2016.
2. Riegel M., Pellat J.-C., Rioul R. Grammaire méthodique du français. Paris: PUF, 2018.
3. Larousse. Dictionnaire de la langue française. Paris, 2020.
4. Tesnière L. Éléments de syntaxe structurale. Paris: Klincksieck, 2015.
5. Назаров А. Tilshunoslikda modallik kategoriyasi. Toshkent, 2018.
6. Салимова Д. Fransuz va o'zbek tillarida modallik vositalarining qiyosiy tahlili. Samarqand, 2022.